

KRAFTVERK OCH LANDSKAPSVÅRD

I Samfundet för hembygdsvårds nytgivna arbete *Svensk bygd och natur* har f. riksantikvarien Sigurd Curman publicerat en manande artikel »Landskapsvård vid kraftverksbyggen». Han framhåller där, att vi obönhörligen ställas inför en tragisk konflikt, »då det gäller å ena sidan tillvaratagande åt nutid och framtid av de stora och — såsom vi ofta känna det — omistliga skönhets- och rekreationsvärden, som ligga i 'våra strömmars brus' och allt vad därmed sammanhänger, och å andra sidan tillgodogörande — till förmån för vår materiella välfärd — av den väldiga kraftpotential, som ligger i våra älvars och våra fjällsjöars vatten. Det är nämligen fullständigt orealistiskt att tro, att man skulle kunna tillgodogöra sig en älvs vattenkraft och samtidigt få behålla 'strömmarnas brus'. Den elektriska kraften måste köpas med avstående av vattnet, i varje fall i älvens forsar och strömmar, stundom också i kilometerlånga stycken av älvfåran, utom under vårflodsperioden med dess överskottsvatten. Men dessa perioder bli i framtiden allt kortare, allteftersom källsjöarna bli förvandlade till reglerbara vattenreservoarer, något som å andra sidan åt landet garanterar en jämnare kraftförsörjning, särskilt under nederbördsfattiga perioder. Dessa regleringar motverka givetvis i hög grad risken för el-ransonering med dess för oss alla kännbara restriktioner. Vi kunna därför inte rimligen sätta oss ner och protestera in blanco mot varje kraftverks- och sjöregleringsföretag, som planeras, utan att samtidigt göra oss reda för den positiva sidan av saken. Det måste alltid bli frågan om o f f e r; det gäller bara vilkendera sidan, som skall göra detta offer. Och sådana avvägningar äro inte lätta att verkställa.»

Curman betonar emellertid att v a r j e kraftverks- eller sjöregleringsföretag dock icke är av den betydelse, att det motiverar vilka offer som helst av landskaplig skönhet och trevnad. Frågan huru arbetet bör läggas för att i största möjliga utsträckning tillvarataga och mot förvanskning skydda vissa älvlandskap och fjällsjöar är av ytterligt brådskande natur, ty utbyggan-

det av de norrländska älvarnas vattenkraft pågår sedan någon tid i accelererat tempo och i mycket stor skala samt på ett sätt, som stundom medför högst betydande omgestaltningar i älvdalarnas gamla landskap.

I artikeln lämnas härefter en mycket intressant redogörelse för det landskapsvårdande arbete, som under ett antal år under Curmans aktiva deltagande bedrivits vid Vattenfallsstyrelsens egna kraftverksbyggen i Norrland. Man fäster sig särskilt vid den spännande redogörelsen för huru Nordeuropas största samlade hällristningskomplex — med omkring 1 350 inristade figurer från yngre stenålder och äldre bronsålder — vid N ä m f o r s e n blevo räddade från förstörelse. Detta kunde ske tack vare den förståelse som visades av Vattenfallsstyrelsens dåvarande chef och hans ledande ingenjörer. »Efter ingående överläggningar på platsen lyckades man slutligen finna en lösning, som icke blott lämnade så gott som alla hällristningar orörda, utan även bibehöll forsårorna mellan öarna, så att man under den högvattenperiod, som brukar infalla under vår och försommar, kan få se brusande vatten i dem, varigenom det betydelsefulla sambandet mellan hällristningar och forsarna bibehållits. Detta blev möjligt genom att hela anläggningen, framför allt dammen, flyttades uppströms till en plats ovanför forsacken.»

Efter detta arbete har Curman under de sista åtta åren deltagit i arbetet på den yttre gestaltningen av omgivningarna till ett halvt dussin norrländska kraftverk, de flesta av betydande storleksordning. Detta arbete har inneburit dels en negativ insats: att förhindra, att man vid en anläggnings utförande gör större skador och ingrepp i naturen än som äro absolut nödvändiga, dels en positiv: att medverka till att utformning och ytbehandling av anläggningens olika delar blir sådan, att den på ett vackert eller åtminstone rimligt sätt kan samverka med det omgivande landskapet, vars sår i markyta och vegetation måste läkas. En av de viktigaste uppgifterna är därvid att på ett lämpligt sätt placera och behandla de enorma tippmassor på åtskilliga hundratusental kubikmeter av sprängsten, grus o. dyl. vilka utgöra de väldiga biprodukterna vid kraftverksbyggena. Av dessa stenmassor har man i vissa fall byggt nya berg eller åsar av betydande dimensioner, vilkas form och konturer projekterats med hänsyn till det kringliggande landskapets stora linjespel. Med utgångspunkt från vegetationen på vissa rasbranter i de lappländska fjällen ha också försök gjorts att fläckvis låta växtlighet liksom rinna ned över t. ex. Harsprångdammens väldiga stenrammel.

Så långt är allt gott och väl och man måste glädja sig åt Vattenfallsstyrelsens positiva inställning till dylika landskapsvårdande åtgärder. Men nya problem pocka på sin omedelbara lösning. Aktuella ha åter blivit förhållandena vid Nämforsen, där numera trots allt forsarna ligga tomma och döda under större delen av året. Frågan är nu, om möjlighet finnes att utan minskning av kraftverkets produktion återuppväcka detta döda fall till liv åtminstone under en väsentlig del av året. Hur skulle då ett sådant underverk kunna ske? Sigurd Curman har härpå svarat följande: »Genom de omfattande vattenregleringsföretag, som utförts i vattendragen o v a n f ö r Nämforsen för att säkerställa behövlig vattentillförsel till de betydligt större kraftverk, som byggts eller nu byggas icke långt ovanför Nämforsen, kommer vattenmängden i Ångermanälven vid Nämforsen att bli väsentligt större än nu, ja, så mycket större, att man börjat planera en utvidgning av Nämforsens kraftstation för att tillgodogöra sig detta vatten. Låter man bli det, kommer vattnet att rinna i forsarna en stor del av året och Ådalslidens vackra landskap kan då återfå sin väsentligaste livsnerv: de skummande och brusande forsarna. Det är i och för sig mycket förklarligt, att kraftverksbyggarna vill ta vara på detta vatten, ty ökningen av Nämforsverket skulle kunna utföras till förhållandevis billigt pris och även i övrigt vara förmånligt. Det vore emellertid utomordentligt lyckligt, om Vattenfallsstyrelsen ännu en gång beträffande Nämforsen ville visa prov på samma förståelse och generositet, som för ett decennium sedan räddade hållristningsområdena. I förhållande till de väldiga kraftbelopp, som för närvarande äro under utbyggnad på andra håll, måste nämligen vinsten genom Nämforsverkets tillbyggnad dock anses förhållandevis ringa. — Låt därför det ökade vattnet i Nämforsen få läggas till den orörda reserv, dit tidigare Tännforsen till allmän tillfredsställelse har förts! Kanske måste en gång även dessa reserver tillgripas, men det är ingalunda säkert. Låt oss därför, intill dess detta blir nödvändigt, till denna framtidsreserv föra just det, som vi skatta särskilt högt bland våra naturvärden. Och dit här Nämforsen i Ådalslidens sköna landskap. Att så handla vore både klok och förnämlig politik. Att återuppväcka Nämforsen skulle sätta kronan på Vattenfallsstyrelsens verksamhet för landskapsvård vid kraftverksbyggen», slutar författaren sin redogörelse för de landskapsvårdande arbeten, som utförts under hans ledning.

Det är ord, som icke böra ljuda för döva öron, utan vinna gehör hos dem det vederbör. Därtill finnas starka skäl. Den norrländska

bygdeopinionen har under den senaste tiden allt starkare uttalat sig emot ett fortsatt, ohämmat utbyggande av våra vattenfall utan tillbörligt hänsynstagande till naturskyddssynpunkterna och befolkningens trivsel. Här och var märkas förebud till en allvarlig bygdestorm. Måhända skola vi här i landet få se en motsvarighet till de schweiziska bygdernas hårda och hotfulla »motståndsrörelse» i kraftverksfrågor, som under senare år vållat mycken oro och allvarliga förvecklingar i detta eljest så måttfulla land. Det finnes utan tvivel starka skäl till självbesinning även hos dem härhemma, som planlägga och ombesörja vårt lands kraftförsörjning, så att de ej utan verkligt tvingande skäl förgräpa sig på våra kultur- och naturvärden, vilkas bevarande och omvårdnad ligga vida kretsar av vårt folk om hjärtat och som äro väl värda även stora ekonomiska offer.

Den här ovan refererade uppsatsen ger i dessa frågor åtskilliga viktiga tankeställare, som genom dess lugna, sakliga och besinningsfulla framställningssätt synas vara synnerligen ägnade att vinna allvarligt beaktande framför allt hos dem, som hava både makten och ansvaret för hithörande frågors behandling, men också hos dem som vid sitt temperamentsfulla ställningstagande mot kraftverksbyggarna bortse från de ofrånkomliga kraftproblemens nödvändiga lösning.
